

УДК 343.222.4

О. В. Коробка, здобувачОдеський національний університет ім. І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, 65058, Одеса, Україна

ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Здійснюється спроба провести в певній мірі нову диференціацію злочинів проти власності, надати їй необхідну обґрунтованість.

Ключові слова: злочини проти власності, суб'єкт злочину, форми викрадення, співучасть зі спеціальним суб'єктом.

Категоризація або диференціація злочинів — це розподіл їх на групи за тими чи іншими критеріями. Головна мета диференціації полягає в створенні необхідних груп таких злочинів з метою кращого їх розуміння. Зараз в діючому законодавстві про кримінальну відповідальність України є так звана офіційна класифікація злочинів, в основу якої покладені формальні критерії. Але спроби диференціації злочинів повинні мати постійний характер і здійснюватися на різних рівнях. Стосується це і злочинів проти власності.

Взагалі власність виступає однією з основних об'єктивних основ існування людського суспільства. Власність відображає різні аспекти соціального життя — економічні, політичні, соціальні, юридичні, психологічні та ін., що свідчить про те, що підхід до власності тільки як до економічної категорії буде неповним. Саме тому власність як особливі суспільні відносини потребує обов'язкового правового регулювання [1, 13]. Правове регулювання відносин власності це складний організаційно-змістовний комплекс і кожен правовий напрям (сукупність галузей) або одна галузь права повинні мати свої завдання. Такі завдання має і кримінальне право. Основним з них є охоронна функція, яка спрямована на охорону саме тих об'єктів, посягання на які тягне кримінальну відповідальність [2, 19–20].

Законодавство про кримінальну відповідальність України, яке кодифіковане в єдиному законодавчому акті — Кримінальному кодексі (надалі КК України) передбачає відповідальність за злочини проти власності в окремому розділі Особливої частини. Саме в VI Розділі цієї частини систематизовані усі злочини, які порушують суспільні відносини власності [3, 372–376]. Але в цьому розділі знаходиться достатня кількість таких злочинів. Для кращого їх наукового розуміння, тлумачення та практичного застосування цю кількість злочинів потрібно певним чином систематизувати. Саме це надасть змогу виділити спеціальні ознаки для кожної такої групи. В літературі вже зроблені такі обґрунтовані спроби. Наприклад, серед цих злочинів виділяють викрадення, корисні злочини проти власності без ознак викрадення, некорисні злочини проти власності, інші такі злочини [4, 48–50].

Але можливі і інші підходи до диференціації цих злочинів. В основу такої диференціації можна покласти різні ознаки. Одна з таких суттєвих ознак це особливості, які характеризують суб'єкта цих злочинів. Саме цю ознаку ми спробуємо покласти в основу такої систематизації. Кажучи про суб'єкта цих злочинів, ми розуміємо, що така систематизація буде мати більш філософсько-правовий характер, тому що суб'єкт злочину є обов'язковим елементом складу злочину і тому він є обов'язково присутнім при вчиненні будь-якого злочину [5, 69–70].

Загальний підхід до встановлення суб'єкту злочинів проти власності дає змогу виділити декілька категорій осіб, які можуть вчиняти такі злочини. Виходячи з положень ст. 18 КК України, суб'єктом злочину є фізична, осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наступати кримінальна відповідальність. Тому перша, більш загальна категорія суб'єктів злочинів, які можуть вчиняти злочинів проти власності, це будь-яка особа, яка відповідає положенням вказаної статті КК України.

Далі можливо почати більш детальну характеристику суб'єкту цих злочинів. Починати можливо з вікових характеристик суб'єкту цих злочинів. Якщо виходити з вищевказаної систематизації злочинів проти власності, то потрібно сказати, що загальний вік, з якого може наступати відповідальність за ці злочини, виходячи з положень ч. 1 ст. 22 КК України, це 16 років.

За окремі злочини, в першу чергу за викрадення у формі крадіжки, грабежу та розбою, кримінальна відповідальність настає з 14 років. Також з 14 років настає відповідальність за корисні посягання на власність без ознак викрадення, а саме за вимагання. Також з 14 років настає відповідальність за некорисні злочини, а саме за умисне знищення або пошкодження майна. Таким чином, ми бачимо, що відповідальність з 14 років настає за злочини, які розташовані в усіх групах в загальному розділі злочинів проти власності. Які є доводи для того, щоб законодавець прийняв таке рішення, тобто офіційно «зменшуючи» вік настання кримінальної відповідальності на два роки?

В літературі таке рішення законодавця мотивують тим, що в його основі покладені такі критерії: 1) рівень розумового розвитку, свідомості особи, який свідчить про можливість в 14 років усвідомлювати суспільну небезпечність і протиправність злочинів проти власності; 2) поширеність таких злочинів серед підлітків; 3) значну суспільну небезпечність (тяжкість) цих злочинів [6, 132]. Це критерії, з нашої точки зору, мають безпосереднє відношення до злочинів проти власності, тому таке рішення законодавця стосовно певної групи злочинів з цього Розділу Особливої частини КК України є обґрунтованим.

Ще один критерій, який може бути використаний для диференціації злочинів проти власності за ознаками суб'єкту, є так звані соціальні якості такої особи, а саме його соціальне становище. В зв'язку з цим критерієм в групі злочинів проти власності можливо виділити окремі злочини, які можуть вчиняти тільки особи, які мають вказані соціальні ознаки.

Наприклад, в групі викрадення можливо виділити декілька форм вчинення таких дій, які може виконати тільки особа, яка має певні додаткові соціальні ознаки. Наприклад, викрадення чужого майна шляхом привласнення чи розтрати або заволодіння таким майном шляхом зловживання службовим становищем може вчинити особа, яка має офіційні повноваження стосовно цього майна.

Наприклад, привласнення — це незаконне утримання майна особою, яка отримала це майно в правомірне використання, з метою обернення його на свою користь. Розтрата характеризується тим, що винна особа, якій це майно також було надано для правомірного використання, з корисною метою відчужує його — продає, дарує, передає іншим особам. Такі дії може вчиняти тільки особа, яка, як вже вказувалось, отримала таке майно у правомірне володіння. Це можуть бути будь-які матеріально-відповідальні особи, тобто особи з якими існують офіційні угоди про їх матеріальну відповідальність.

Вчинення викрадення шляхом зловживання службовим становищем може вчинити тільки службова особа. При цьому важливо встановлювати, що не будь-яка службова особа може вчинити такі дії. Так потрібно кваліфікувати її діяння тільки в тих випадках, коли вона вчиняє такі дії саме зловживаючи своїм службовим становищем [7, 168–169].

Є ще злочини, які може вчинити особа, яка повинна мати певні соціальні ознаки. Наприклад, порушення обов'язків по охороні майна (ст. 197 КК України) може

вчинити тільки особа, на яку покладені відповідні обов'язки по охороні такого майна.

Кваліфікуючи злочини, які вчиняють такі особи, потрібно розуміти, що існують певні складнощі, які потребують не тільки аналізу на рівні цієї групи злочинів, а й відповідних рішень на більш загальному рівні. Наприклад, мова йде про співучасть у вчиненні злочинів зі спеціальним суб'єктом. Вказані категорії осіб, враховуючи положення ч. 2 ст. 18 КК України, відносяться до спеціальних суб'єктів, тобто до таких осіб, які для вчинення відповідного злочину повинні мати певні додаткові ознаки. І кожна з вказаних категорій має такі додаткові ознаки. В одних випадках це вікові ознаки, в інших — соціальні. У вказаній групі злочинів проти власності є певні види злочинів, які можуть бути вчинені у співучасті зі спеціальним суб'єктом. Це, наприклад, вчинення викрадання шляхом зловживання службовим становищем за попередньою змовою групою осіб. Багато років в вітчизняній літературі виникає дискусія стосовно того, чи може бути «звичайна» особа співучасником у вчиненні злочину зі спеціальним суб'єктом. Потрібно сказати, що різні доводи з цього питання, але теоретичний і практичний підходи до цього ще не мають єдиного вирішення.

Якщо продовжувати можливості подальшої диференціації злочинів проти власності, то окрім названого критерію можливо застосувати і інші такі критерії. Наприклад, ознаки, пов'язані з суб'єктивною стороною, ознаки, пов'язані з об'єктивною стороною, в першу чергу зі способом вчинення таких дій і т. і. Як вже вказувалось, такий розподіл злочинів по окремих групах дає змогу краще зрозуміти особливості не тільки певної групи суспільно небезпечних діянь, а й кожного злочину відокремлено, що повинно допомогти як у якості проведення наукових досліджень, так і у практичному застосуванні норм кримінального законодавства.

Література

1. Домашенко М. В., Рубаник В. Є. *Власність і право власності: Нариси з історії, філософії, теорії і практики регулювання відносин власності в Україні.* — Х.: Факт, 2002. — 550 с.
2. *Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник/Відп. редактор заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук, професор Є. Л. Стрельцов.* Х.: Одісей, 2009. — 328 с.
3. *Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий. Издание шестое, переработанное и дополненное /Отв. редактор Е. Л. Стрельцов.* — Х.: ООО «Одиссей», 2009. — 888 с.
4. Стрельцов Є. Л. *Економічні злочини: внутрідержавні та міжнародні аспекти. Передмова проф. Джеса Мегхема (Іллінойський університет, США). Навчальний посібник.* Одеса, Астропринт, 2000. — 476 с.
5. *Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини: Навчальний посібник / За заг. ред. В. М. Стратонова.* — К.: Істина, 2007. — 400 с.
6. *Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти /М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація.* — Київ — Харків: Юрінком Інтер-Право, 2001. — 416 с.
7. Стрельцов Е. Л. *Экономическая преступность в Украине. Предисловие проф. Мартина Финке (университет Пассау, ФРГ), Курс лекций.* Одесса, АО Бахва, 1997. — 572 с.

О. В. Коробка, соискатель

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, 65058, Одесса, Украина

ВОПРОС ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ СОБСТВЕННОСТИ

РЕЗЮМЕ

Дифференциация преступлений способствует более точному пониманию смысла и признаков конкретного общественно опасного деяния, групп таких деяний, что, в свою очередь, способствует повышению качества научных исследований и улучшению практики применения законодательства.

Ключевые слова: преступления против собственности, субъект преступления, формы похищений, соучастие со специальным субъектом.